

Het recht geeft vrijheid. Allereerst persoonlijke vrijheid. Artikel 2 van het B.W. bepaalt: „1. Allen, die zich op het grondgebied van den staat bevinden zijn vrij, en bevoegd tot het genot der burgerlijke rechten.

2. Slavernij en alle andere persoonlijke dienstbaarheden, van welken aard of onder welke benaming ook bekend, worden in het rijk niet geduld.”

In onze oren klinkt deze bepaling als een haast overbodige vanzelfsprekendheid. Men moet in een land geweest zijn, waar men zichtbaar aan voormalige slavernij herinnerd wordt, om te beseffen, welk een onschatbaar goed zij waarborgt. Echter, niet alleen persoonlijke vrijheid garandeert het recht, het schenkt ook vrijheid in maatschappelijke zin. De rechtsregeling van de arbeidsovereenkomst in de uitgebreidste zin bevordert de vrijheid van de arbeider. De Winkelsluitingswet 1951 geeft een stuk vrijheid aan de zelfstandige winkelier of aan de filiaalhouder.

Het recht geeft verantwoordelijkheid. In de collectieve arbeidsovereenkomst beleven de ondernemersorganisaties en de arbeidersvakverenigingen een stuk eigen verantwoordelijkheid op het gebied van de rechtsvinding. Tal van ondernemersorganisaties scheppen op het terrein van industrie, handel, scheepvaart en verkeer eigen recht. De burger mag in allerlei levenskring zelf zijn vertegenwoordigers kiezen. Het volkenrecht legt in regionale en wereldwijde verbanden de nationale staten bijzondere verantwoordelijkheden op.⁹

Het recht straft. Hier raken wij aan het misschien meest ontzagwekkende aspect van het recht. De rechtsorde kan niet gehandhaafd worden dan door strafoplegging aan hem, die zich strafwaardig aan haar vergreep. Echter, waartoe dient de straf? Zijn onze straffen doeltreffend en rechtvaardig? Wordt de dader na zijn straf ondergaan te hebben vaak niet opnieuw maar dan maatschappelijk gestraft? I. A. Diepenhorst bond ons deze vragen twee jaar geleden op het hart.¹⁰

Het recht ordent; het recht weegt belangen tegen elkaar af; het recht

⁹ Vgl. A. Anema, *De bronnen van het privaatrecht*, rectorale oratie Amsterdam V.U. 1913; P. S. Gerbrandy, *Rede ter gelegenheid van de herdenking van de honderdjarige burgerlijke wetgeving*, Gedenkboek Burgerlijk Wetboek 1838–1938 II, Zwolle 1938, blz. 121 e.v.; W. C. L. van der Grinten, *Rechtsgemeenschap en recht*, rectorale oratie Katholieke Economische Hogeschool 1953; M. G. Levenbach, *Mens en gemeenschap in het arbeidsrecht*, diesoratie Amsterdam G.U. 1958.

¹⁰ I. A. Diepenhorst, *Betrekkelijk of volstrekt*, rectorale oratie Amsterdam V.U. 1960; dezelfde, *Vragen van reclassering*, Assen 1962. Een geheel eigen rechtvaardiging van de straf — zij zou liggen in de gezamenlijke verantwoordelijkheid van maatschappij en individu —, geeft Peter Noll, *Die ethische Begründung der Strafe*, inaugurele oratie Tübingen 1962.